

Sanat Eyleminin Terapötik Yönü ve Kavramsal Sanata Yansımaları

Gönderim Tarihi: 28.04.2023 – Kabul Tarihi: 15.06.2023

Doç. Dr. Yasemin Tanrıverdi

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

yasem.t5@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-6869-4454

Özet

İnsanoğlunun varoluşu ile birlikte ortaya çıkan, gelişen sanat olgusu geçmişten bugüne insanın tarihsel süreçleri ile ilgili bir takım bilgi aktarımına da vesile olmuştur. Bireyler kimi zaman bilinçli, kimi zaman da farkında olmadan kendilerinin ve içinde buldukları toplumun ruhsal durumunu sanat yoluyla dışa vurmuş ve gelecek nesillere aktarabilmiştir. Günümüzde düşünürlerin sanat konusunda farklı tanımlamaları olsa da sanatın bir ruhsal sağaltım aracı olarak işlev görebildiği gözlemlenebilmektedir.

Sanatın insan ruhunu iyileştirme işlevi çeşitli araçlarla (kil, kâğıt, boya, müzik veya hareket) zihindeki imgele- rin dışa vurulması yoluyla gerçekleşir. Sanatın birçok alanında gördüğümüz gibi sanatçı kimi zaman sanat yo- luyla kendi sağaltımını gerçekleştirirken, kimi zaman da kendi sanatı aracılığı ile çevresine dokunur. İnsanoğlu düşünme yetisine ve bu yolla yaratma yeteneğine muktedir olan tek canlı türüdür. Sanat, ruhu güçlendirir, ruh ile birlikte bedensel iyileşme yoluyla insanoğlunun ölüme karşı olan acizliği yaşama tutunma gücü verir.

Bu çalışmada, insanın kendini tanıma kavrama sürecinde sanatın nasıl bir köprü görevi gördüğüne ve sanatın iç dünyamız ile dış dünyayla uyum sağlamak için nasıl bir araç olduğuna dair incelemede bulunmaktadır. Bu nedenle, sanatın terapötik yönü sanatçıların çalışmalarından örneklerle incelenmiş, psikoterapistler, sanatçılar, filozoflar ve akademisyenlerin araştırmalarına ve çalışmalarına yer verilerek, sanatçılar ve kişiler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmanın örneklendirmeleri kavramsal sanat çalışan sanatçıların eserleri ile sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terapöti, Sanat, Performans

Therapeutic Aspects of Art Action and Its Reflections to Conceptual Art

Sending Date: 28.04.2023 – Acceptance Date: 15.06.2023

Doç. Dr. Yasemin Tanrıverdi

Istanbul Medeniyet University Faculty of Art, Design and Architecture

yasem.t5@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-6869-4454

Abstract

The phenomenon of art, which emerged and evolved alongside the existence of humanity, has also been instrumental in the transfer of some information about human societal processes from past to present. Individuals, sometimes consciously, sometimes unconsciously, have expressed the mental state of themselves and the society they live in through art and have been able to transfer them to future generations. Today, although contemporary thinkers have different definitions about art, it can be observed that art can function as a therapeutic tool for the human psyche.

The function of art to heal the human spirit is realized through the expression of images in the mind with various means (clay, paper, paint, music or movement). As we see in many areas of art, the artists sometimes performs his own healing through art, and sometimes touches his environment through his own art. The human being is the only living species that has the ability to think and to create in this way. Art can be used as a tool to harmonize our inner world with the outer world. Art strengthens the soul, gives the strength to hold on to life, the helplessness of human beings against death, through bodily healing along with the soul.

In this study, it is examined how art acts as a bridge in the process of self-knowledge and how art is a tool to harmonize with our inner world and outer world. For this reason, the therapeutic aspect of art was examined with examples from the works of artists, and its effects on artists and people were investigated by giving place to the researches and studies of psychotherapists, artists, philosophers and academicians. The examples of this study are limited to the works of artists working on conceptual art.

Keywords: Therapeutic, Art, Performance

GİRİŞ

Davranışsal ve sözel tedaviler tıp tarihinin en eski yöntemleridir. Sanat terapisinin yönelim alanı söz öncesi dönemdir. Söz ile ifade edilemeyen duygu, resim veya kil aracılığı ile imgesel bir ifade yöntemine dönüşebilmektedir. *“Sanat terapisinin merkezinde içselleştirilmiş benlik ve nesne temsiline yönlendirilmiş ilke dürtülerin ve fantezilerin sanatsal öğelerle somut formlara çevrilmesi yatar”* (Göktepe, 2015:23). Buradan yola çıkarak, kelimelerle ifade edemediğimiz bazı duyguları çizim yoluyla zihinde oluşan imgenin dışavurumu sağlanabilir. Sanat terapisi, temelleri antik çağa kadar uzanan, izlerine sanat tarihi kitaplarında rastladığımız evrensel bir terapi yöntemidir. Mağara duvarlarına resim çizmek, kap-kacaklar üzerine desen yapmak, ölüleri anma törenleri için çamurdan veya ahşaptan maskeler yapmak gibi sanatın birçok alanıyla ilgili farklı izlere rastlanmaktadır. Sanatla terapinin alanı, hastanın tedavisi için ruhun gerçekliğinin biçim ve çizgilerle yansımalarını incelerken, sanat düşünsel temelle ilgilenir.

Sanat yoluyla insan iç dünyasını anlamlandırma çabası içerisinde ve kendinde var olan psikolojik süreçleri dışarı vurarak çözümlene yoluna gider. Bu durum kişide “boşalma” yani “katharsis” durumu yaratır. Tunalı, Grek Estetik adlı kitabında, Aristoteles’in sanatı ahlaki bir katharsis olarak gördüğünden bahseder. Sanatların amacı ona göre ahlaki bir arınmadır. Ona göre, *“mimesis, sanatçının sahip olduğu ve gerçekleştirdiği bir etkinliktir. Ama, her sanat olayı zorunlu olarak iki yanlıdır, sanatçı etkinliğine eğer mimetik objeyi, sanat eserini kavrayan süje’de meydana gelen bir etkinlik katılırsa, sanat olayı bütünüyle meydana gelir”* (Tunalı, 1983:114). Sanat, moral bir değer belirlemektedir; estetik bir kaygı gütmemektedir. Katharsis süreci ile birlikte duygular nesneleşmektedir. Sanatın bu sürecinde meydana gelen nesnel dışavurum estetik hazzın doyurulmasından ziyade ruhun arınması, temizlenmesi yolu ile gerçekleşmektedir. Acıkmak, korkmak, heyecanlanmak gibi bazı duygular kişide derin izler yaratmaktadır. Her insan farklı ölçülerde bazı duyguların etkisi altında kalır. Etkilenmenin derecesi önemli değildir. Katharsis ruhtaki bu duygu boşalmasına sebep olmaktadır. Ruhta yaşanan bu temizlenme, iyileşmelere neden olur, bu da kişiye haz verir. Müzik de aynı şekilde böyle bir boşalma sebep olabilir, o da bir arınma yaşatabilir. Bu sebeplerle müzik de tedavide kullanılan bir araç olmuştur.

1. SANAT VE SANAT TERAPİSİNİN TARİHÇESİ

Sanatla tedavi yönteminin izleri antikçağa kadar gitmektedir. 1879 yılında İspanya’nın Santillana del Mar yakınında yer alan Altamira mağarasında ilk duvar resimlerine rastlanmıştır. Bu mağara tarih öncesinden kalma duvar resimleriyle bilinmektedir (Alonso, L. P., 2015). Mağarada renkli büyük hayvan ve daha çok bizon figürlerinin yer aldığı görülmektedir. Avcılıkla uğraşan halk, av öncesinde avların bereketli geçmesi niyetiyle mağaranın ulaşılmaması zor yerlerine hayvan resimleri

çizerek kendi inançlarına göre av büyüü gerçekleştirmektedirler. Çizimine rastlanan hayvan figürleri canlı renklere sahip, avlanması güç olan hayvanlardır. Çizimleri gerçekleştiren kişilerin bu hayvanları önceden iyi gözlemleyip analizini yaptığı çizimler ve hayvanların hareketlerinden anlaşılmaktadır.

Resim 1: Duvar Resmi, Altamira Mağarası, M.Ö. 16000-9000

Yaratma Cesareti adlı kitabında, Rollo May, *“İnsan olmanın, ayırt edici özneliliği; onun, evrimin yakıcı koşuşturması içinde bir an için durup, Altamira ya da Lascaux’daki mağara duvarlarına bizi hâlâ hayranlık ve huşû içinde şaşkınlığa düşüren şu kahverengi kırmızı geyik ve bizonları resmetmesi değil mi? Bizzat güzelliğin kavranışının, doğruya giden bir yol olduğunu düşünün; ‘zerâfet’in fizikçilerin buluşlarını kullandıkları anlatmada kullandıkları anlamda Nihai gerçekliğin bir anahtarı olduğunu; Joyce’un, sanatçının ‘soyunun yaratılmamış vicdanı’nı yarattığını söylerken doğruyu söylediğini düşünün”* (May, 1975:35) demiştir. Sanatın insan ruhunu iyileştirici özelliği antik çağlardan bu yana keşfedilmiş, gelişerek devam etmiştir. O dönemde sadece resim değil dansın da etkili bir tedavi yöntemi olduğu Mısır papirüslerinde görülmektedir. *Antik Yunanda da müzik ile tedavi; Çin’de gong sesi ile kötü enerjilerin gittiğine inanılması şaşırtıcı değildir* (Acar ve Düzakın, 2017:7). Toplumlar uzun yıllardır sanatla tedavinin farklı yollarını bulmuş, günlük hayat içerisinde de bir yaşam biçimine dönüştürmüşlerdir.

Sanat terapisinin ilk ortaya çıkışı 1940’lı yıllara dayanmaktadır ve profesyonelleşmesi 1960’larda başlamıştır. Sanat terapisi ilk izlerine, II. Dünya Savaşı döneminde, iyileştirme amacıyla İngiltere’de görülmüştür. Terim olarak sanatçı Adrian Hill, 1942 yılında, tüberküloz hastalarıyla birlikte yaptığı çalışmayı tanımlamak amacıyla kullanmıştır. Savaş ardından 1940’larda başlayıp 50’li yıllarda özellikle insanlara rehabilitasyon yapmak amacı ile sanat terapisi dönemin ihtiyaçlarını karşılamak adına bir sağaltım yöntemi olmaktan ziyade, sözsözsel terapi aracılığı ile iletişime geçemedikleri hastalarda sanatla terapi bir yöntem olarak kullanılmıştır. Hill, resim yapmanın, hastaların vakit geçirmelerini sağlamanın yanı sıra, travma ve anksiyetelerini ifade etmelerini sağladığını fark etmiştir (Demir, 2017: 577). Sanat terapisinin süreci, kendini fark etmeyi ve kendi

varlığını ortaya koymayı sağlamaktadır. Kişi duygu, düşünce ve davranış şekilleriyle, insanlarla ilişkisinde bir yabancılaşma sürecine girmektedir. Çünkü kendine dönme süreci alışlagelen ilişki modelinin dışına çıkmayı gerektirmektedir. Bu durum, dışı çok dönük insanları tam tersi bir duruma sürüklemektedir; kişi kendi iç dünyasına daha çok döndüğü için sessizleşme, içine kapanma yoluna gidebilir. İnsanın iç dünyasını, yani kendini tanıma süreci, önceden hesaplanabilen kesin bir sonuca ulaşmaya bilir. Bu durum bizi daha önce tanıdığımız yolların dışına çıkartıp yeni bir yol deneyimlememize neden olmuştur. Bu beklenmedik sonuç kişiyi sürprizlerle karşılaştırdığı için aynı zamanda riskli bir süreci içerisinde barındırmaktadır. Sanat terapisinde, yaratıcının süreç yolu ile ortaya çıkarttığı eseri anlamlandırma yoluna gidilir. Bilinçdışı kavramlarının çözümlenmesi yönteminin çıkışı Freud ve Jung'a gider. Bu yöntemle dile gelemeyen duygular semboller ve imgeler yolu ile ifade bulur. Bu dışavurumcu ifade yöntemine plastik sanatların, resim, heykel, enstalasyon gibi birçok alanında rastlanmaktadır. Terapötik sanat süreci, kişinin kendi fikirleri, yaratımları, sanatsal üretim süreçleri doğrultusunda kendini ifade etme, geliştirme amacıyla kendinden kendine yapılan bir keşif yolculuğudur. Bu sağaltım süreci kişinin öz benliğinin keşfi ile birlikte yaratım kapılarının açılmasını sağlamaktadır. Beyin mekanizması kendini güvende hissettiği zaman terapötik sanat süreci de başlamış olur. Böylelikle bir boşalma yani katharsis yaşanmış olur. Kişinin travmalar ile yüzleşmesi genelde zorlayıcı bir süreçtir. Bu zorlayıcı süreçte imgeler devreye girer, bu imgeler süreci tetikler ve zorlar. Kişinin öz sağaltım süreci ancak kendi çabasıyla mümkün olmaktadır. Dışarıdan bir müdahale edilememektedir. Çıkan imgelerin yorumlanması zaman içinde anlama kavuşur, bu nedenle bu imgeleri yorumlayıp sonuca varmak tehlikeli ve zor bir süreçtir. İmgelerin asıl anlamına ulaşıldığı zaman onları yorumlamak ve anlamak mümkün olmaktadır. Bu imgeler çok tanıdık, evrensel gibi görünse de aslında kişiye özeldir. Kişi geçmişle şimdiki sentezlediği için imgeleri yorumlamak zorlaşır, bu nedenle imgenin asıl anlamına terapi yoluyla ulaşılmaya çalışılmaktadır (Filiz, 2016: 169-183).

Sanatçılar, imgeleri kullanarak, zihinlerinde tekrardan kurgulayarak oluş sürecini gerçekleştirmektedirler; böylelikle meydana çıkan yapıt artık yeni bir imgenin temsilcisi durumundadır. Bir sanat yapıtını anlayabilmek için kullanılan imge veya semboller tam olarak kavramak gerekmektedir. Kişiler içerisinde yaşadıkları toplumla etkileşim içerisindeyken, dolayısıyla mensubu bulunduğu toplum kişinin bilinç altında bulunan birçok imgenin oluşum alanıdır. Kişiler yaşadıkları toplumdan ayrı değerlendirilemezler. Bu sebepten imgeler artık sadece kişilerin temsilcileri değildirler. Bu imgeler aynı zamanda kişinin yaşadığı dönemin, toplumun da referansı durumundadırlar (Burnett, 2012:19). Eliade imgeleri sonsuz tekrarın ve taklidin birer temsilcisi olarak tanımlar. İçerisinde yaşadığımız dünyayı bütünsel olarak görmek, anlamak için imgeleme sahip olmak gerektiğini söyler. Bunun sebebi ise, kavramsallaşmayan her şeyin, imgelerin sorumluluğunda olduğu düşüncesindedir (Eliade, 2017: 29). Nasıl bir sanat eserini algılamanın yolu imgelerin doğru

kavranmasından geçiyorsa bütünün kavranması da yine aynı şekilde imgeleri kavramaktan geçmektedir.

Terapinin bir yöntemi olan psikanaliz ise ciddi sorumluluklar üstelenmektedir ve başka terapi yöntemleriyle mukayese edilememektedir. Psikanalist hastayla yakın ilişki içerisinde, analiz süreci boyunca kişiler çok hassas ve kırılabilir durumdadır. Analiz süreci de hassas geçmektedir, bu sebepten analistler önemli bir sorumluluk almaktadırlar. Anıların birbirleriyle bağının kurulup bilmiş seviyesine çıkarılması hastanın doğru yönlendirmesiyle mümkündür. Sanat terapisi de bu sebeplerden ciddi bir deneyim ve hassasiyet gerektirmektedir. Sanat ile terapi yapan kişiler, sanatın ifade yöntemini tedavide kullanılan sağaltım yöntemleriyle birleştirerek yeni bir iyileşme imkânı sağlarlar (Henderson, 1998: 184). Alanında uzmanlaşmış birçok kişi sanatın iyileştirici gücü üzerinde çalışmalarını sürdürmektedirler. Sanatın disiplinlerarası çalışmalarında bu alanın izlerine rastlanmaktadır. Bunların arasında Resim terapisi, çamur(seramik), müzik, dans, performans terapisi gibi sanatın birçok alanında izlerine rastlanmaktadır.

2. PLASTİK SANATLARDA SANATIN TERAPÖTİK GÜCÜNÜ KULLANAN SANATÇILAR

2.1. YAYOI KUSAMA

Günümüzde sanatı aynı zamanda bir tedavi yöntemi olarak en etkili şekilde kullanan sanatçılar arasında Yayoi Kusama'yı görebiliriz. Yaşamı boyunca gördüğü olumsuzluklardan kurtulmak için sanatı bir yol olarak kullanmıştır. Bu sebeple sürekli çizip, boyayıp, yazdığından bahsetmiştir.

Resim 2: Yayoi Kusama, Cosmic, 2013

Kusama, Japonya'nın kırsal bir bölgesinde, zengin bitki örtüsüne sahip, geniş fidanlıklar içerisinde büyüyen, varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Sanat hayatına, çocukluk yıllarında başlayan mental bozuklukları nedeniyle halüsinasyon olarak gördüğü çiçekler, ağlar ve noktaları çizerek başlamıştır. Kusama çok küçük yaşlardan itibaren eskiz defterini hasat alanlarına taşımış ve çiçeklerin arasında oturmuştur. Ve bir gün bitkilerle konuştuğunu fark etmiştir. Yalnızca insanların konuşabileceğini düşünen sanatçı, menekşelerle konuşmaya başlayınca şaşırmıştır. Böylelikle sanatçı gördüğü halüsinasyonları çizerek kendi çıkış yolunu aramaya başlamıştır. Kusama çok mutsuz bir ailede büyümüştür. Ailede yaşamış olduğu travmalar sanatçının kendi hayatına yansımış, sanatçı uzun yıllar sanat sayesinde kendi sağaltımını sağlamıştır. Annesi, Kusama'nın resim yapmasını engellemeye çalışmış, tuvali elinden yırtıp yok etmiştir. Sanatçıyı iyi düzenlenmiş bir evlilik yapmak için görgü kurallarını öğrenmesi konusunda ısrar etmiştir. Kusama ise çizmeye devam etmiş, bu onun halüsinasyonlarını anlamlandırma şekli olmuştur. Sanatçın markası haline gelen motiflerin çoğu, çocukluğundan kalma halüsinasyonlarından çıkmıştır. Balkabağını ilk kez dedesiyle birlikteyken görmüştür, onu almaya gittiğinde, onunla konuşmaya başlamıştır, bu balkabağını boyayıp ilk kez 11 yaşında bir ödül kazanmıştır. Sanatçı bu süreçte uzun süre ABD'de yaşamış fakat sonrasında kendi arzusuyla ülkesine akıl hastanesine yatmak üzere geri dönmüştür. Sanatçı bu süreci atlatabilmek adına kendinde oluşan algıyı puantiyelerle ifade etmiş ve eserlerinde sıkça kullanmıştır (Davis, K., 2017).

Resim 3: Yayoi Kusama, Sonsuzluk- Aynalı Oda, 2013

2.2. YOKO ONO

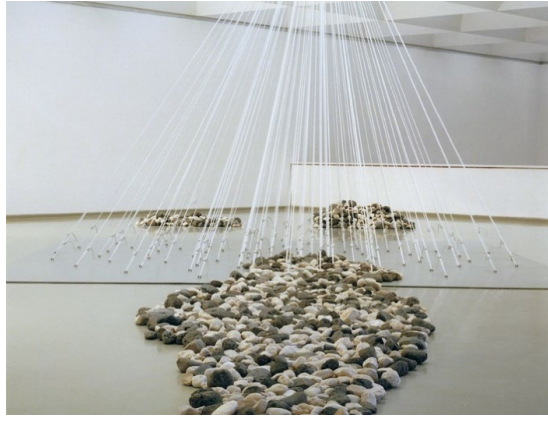
DeneySEL sanatı, müziği, film yapımcılığı ve feminizmi ile tanınan Yoko Ono, 1960'ların New York yeraltı sanat sahnesinde önemli bir figürdür ve olmaya devam etmektedir. Ono, eserlerinde Zen Budizm'inden Dada'ya bir dizi kaynaktan yararlanarak çizim yapan, eserleri dinamik ve cesur bir sanatçıdır. Güçlü bir köktencilikle, bir sanat yapıtının maddesel bir nesne olması fikrini reddetmiştir.

En çok Fluxus sanat hareketine katılımıyla tanınan sanatçı, Neo-Dada sanat eseri üzerinde de oldukça etkili olmuştur. Ono, izleyiciyi çalışmanın içerisine dâhil ederek Kavramsal Sanat'ın oluşumuna önemli bir katkı sağlamıştır. Sanatçı herkesin dahil olabileceği eserler üzerinde çalışmış, 60'lı yılların sanat dünyasındaki en etkili feminist isimlerinden biri olmuştur. Feminist sanat performansı için bir dönüm noktası olan *Cut Piece*'de (1964), izleyicileri bir makas kullanarak giysilerini kesip parçalamaya davet etmiştir (CFile Foundation, 2016).

Resim 4: Yoko Ono, Cut Piece ,1964

Cut Piece'de sanatçı, en iyi takım elbisesini giymiş, önünde bir makasla sahnede tek başına oturmaktadır. Katılımcılara sırayla ona yaklaşabilecekleri ve makası kullanarak elbisesinin kendilerine ait olan küçük bir parçasını kesebilecekleri söylenmiştir. Bazıları tereddütle yaklaşırken, bazıları da kıyafetin farklı yerlerinden küçük bir parça kumaş kesmiştir. Bazıları ise cesurca gelip, bluzunun önünü ya da sutyeninın askılarını koparmıştır. Bu süreç boyunca Ono, hareketsiz ve ifadesiz kalmıştır. Sanatçı, performans deneyimlerini şöyle ifade etmiştir: "*Cut Piece*'i yaptığımda transa giriyorum ve bu yüzden çok korkmuyorum...Genellikle bir amacı olan bir şeyler veriyoruz...ama ne alacaklarını görmek istedim..." (Fiesel, L., 2016). Hem kavramsal hem de fiziksel olan *Cut Piece*, izleyicilerin rollerini özetleyen talimatları yorumlama ve takip etme istekliliğine dayanmaktadır. Böylece izleyiciye, döneminde farklı bir kavram olarak, alışılmış sınırların ötesine geçen sanatçıyla birebir iletişime geçme imkânı sağlar (Fiesel, L., 2016).

Resim 5: Yoko Ono, Riverbed, 2016

Sanatçı yapmış olduğu performanslarda katılımcıların içerisinde bulunduğu duygu durumunun dışarı aktarılmasına yardımcı olmaya çalışır. Ono, *Riverbed* adlı eserinde, rüya, dilek ve hatırlama gibi kelimelerle yazılmış nehir taşlarından oluşan bir koleksiyona sahiptir. Sanatçı, izleyiciyi bir taş alıp onu meditasyon için bir kap olarak kullanmaya davet etmiş, meditasyon yoluyla katılımcıların içindeki duyguya odaklanıp, o duyguları elindeki taşta aktardıktan sonra onu tekrar taş yığınının üzerine koymasını hedeflemiştir. Ono'ya göre, bütün öfkeyi, kederi, korkuyu bunların hepsini taşta vererek, kişi o duygulardan kurtulabilecektir. Eser yaşam ile ölüm arasında kurulan ilişkinin, nehir yatağı ile ifadesinin bir temsilidir. Sanatçı *Line Piece* eserinde ise hattı genişleterek taşta yüklenen duygunun, dünya üzerindeki en uzak yere götürülmesini istemektedir. Beuys, *Mend Piece*'de ise kırık parçaların bilgelik ile tamirini, sevgi ile onarılmasını istemiştir (Fiesel, L., 2016).

Resim 6: Yoko Ono, Mend Piece, 2019

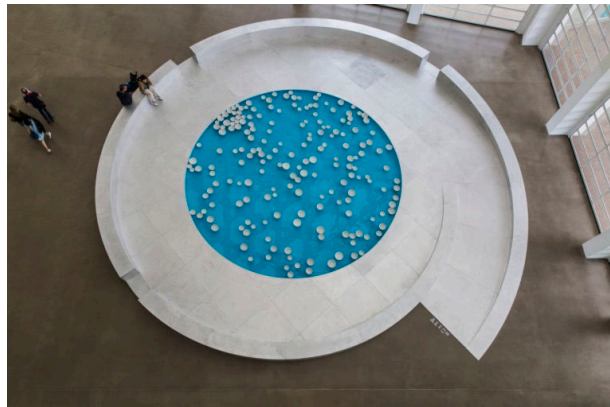
Bu tamir sürecinde katılımcı kırık parça ile birlikte kendini aynı zamanda dünyayı da tamir edecektir. Sanatçının çalışmaları, dikkatimizi estetik yerine düşüncelere, duygulara yönlendirmek

için tasarlanmıştır. *Mend Piece*'deki onarma işlemi yaşam içerisinde sıkça kullandığımız seramik nesnelere üzerine uygulanmaktadır, kişinin kendi tamirinin yanı sıra toplumsal sorunların da tamir edilebileceğine yönelik bir çabayla hareket edilmiştir. Ono eserlerinde, kişinin içinde barındırdığı, kendisine engel teşkil eden duyguların tanımlanıp onlardan kurtulmasına yönelik performanslar üretmiştir (Fiesel, L., 2016).

2.3. CÉLESTE BOURSIER-MOUGENOT

Müzik insan ruhunda önemli etkiye sahip olduğu bilinmektedir. İkel insanlara baktığımızda doğada anlamlandıramadıkları seslerin gizemli, büyülü ve bu seslerin ruhlara ait olduğu düşüncesiyle davul çalarak veya farklı sesler çıkararak ruhlardan korunduklarına inanmışlardır. İkel topluluklarda şamanlar, ruhlarla ve tanrılarla kişiler arasında ilişki kurma yetkisi olan kişilerdir. Onlar, kabilenin korku, ümitsizlik, çaresizlik gibi duygulardan arınmasının güçlü bir sembolü olarak müziği kullanmışlardır. Bu metot, belki de bilinen ilk ruhu iyileştirme modeli olarak şamanlar tarafından kullanılmıştır. Şaman kültüründe olduğu gibi farklı kültürlerde de müzik, ritim ve dans insanları kendilerinden geçirerek rahatlatmak için kullanılmıştır.

Günümüze geldiğimizde ise Fransız bir sanatçı ve aynı zamanda besteci olan Céleste Boursier-Mougenot, 2013 senesinde üretilmiş olan *Clinamen* adlı eser, semavi yapılandırma kavis ve sapmasına atıfta bulunur; güneşin yayına ve uzay boşluğunda hareket durumunda iken çarpışan atomların ön görülemeyen hareketine dikkat çekmektedir. Bu enstalasyon, Victoria Ulusal Galerisi'nin avlusunda bulunmaktadır ve bu yankılanım, alanı ses ve renkle doldurmaktadır. Kurulumu gereği tesadüfi oluşan formu işitsel ve görsel olarak değişen bir oda müziği formu meydana getirir. Yüzlerce beyaz porselen kâse, büyük bir mavi havuzun yüzeyinde yüzmektedir (Delany, Max, 2013).

Resim 7: Céleste Boursier-Mougenot, Clinamen, 2012

Porselenin akustik rezonansını optimize etmek için su sıcak tutulur. Oluşturulan akıntılar tarafından sürüklenen yüzen çanak çömlekler, yankılanan, çınlayan bir ses ortamı yaratan vurmali çalgılar olarak çarpışarak yavaşça su yüzeyinde dolaşır. Porselen yankılanım özelliğinin yanı sıra ek sert yapısı, beyaz oluşu ve yarı saydam özellikleri ile tanınır ve *Clinamen*'in sonik kaydına dengeli bir görsel unsur eşlik etmektedir. Enstalasyonda, dairesel, gök mavisi bir zemine oturtulmuş, çeşitli ölçeklerdeki seramik kaplar hem gözle hem de kulakla algılanabilen, doğanın kanunlarına ve sanatçının tasarımına göre birleşip dağılan ton düzenlemeleri ve kozmolojik desenler yaratmaktadır. Müzik her zaman hem aynı hem de farklıdır, uzayda dolaşır ve zaman içinde uzanır (Delany, Max, 2013).

Resim 8: Céleste Boursier-Mougenot, *Clinamen*, 2013

Yüzen porselen kaseler, su üzerinde nazikçe dolaşırken birbiriyle çarpıştığında beklenmedik bir müzikalliğe sahip vurmali bir ses ortamı yaratmaktadır. Mougenot, "bir tür rüya" olarak tanımladığı şeyi yaratmak için seyir havuzunun mimari özelliğini iç mekâna taşımaktadır. Sanatçı için kaselerin görünmez bir kuvvet tarafından hareket ettiriliyor olması ve suyun varlığı büyüleyici bir etki yaratmaktadır. Nesnelere arasında tamamen doğal, bir bağlantı sağlanmaktadır. Mougenot'un harekete olan ilgisi, tiyatrodaki geçmişinden gelmektedir. Sahnede performans sergilemek istemediğini fark eden sanatçı, kendisine bir sahne kurmuş ve yedek oyuncular için parçalar geliştirmektedir. Sanatçı, büyük ölçekli kurulumları ve ortamları genellikle doğal ve imal edilmiş unsurları bir araya getirmektedir. Boursier-Mougenot, enstalasyon sanatında, geleneksel bakışın aksine, ziyaretçiler için birden fazla bakış noktası olan ve kompozisyonun başı veya sonu olmayan, atmosferik bir alan elde etmek için kurulum düzenler kurmaktadır. Porselen kapların görsel akışını yansıtan tasarım, mekânın etrafında ve çok taraflı yapı üzerinde ziyaretçi sirkülasyonunu teşvik etmektedir. "Clinamen" ismi, Romalı filozof Lucretius'un *De rerum natura* (Şeylerin Doğası Üzerine) adlı şiirinde atomların tahmin edilemez sapmalarını tanımlamak için kullandığı Latince kelimedenden türetilmiştir. Epikürcü fiziğin bu teorisi, atomların hareketinde minimal bir belirsizliği varsayar

dünyanın maddesini oluşturmak için boşlukta birbirleriyle karşılaştıklarında kendiliğinden ve çok küçük bir eğri veya yön sapması oluşturmuştur (Delany, Max, 2013).

2.4. JOSEPH BEUYS

Alman bir sanatçı olan Joseph Beuys, heykeltıraş ve performans sanatçısıdır. Sanatçı resim, heykel, enstalasyon, performans gibi çeşitli mecralarda eserler üretmiştir. Heykel ve performanslarında farklı nesnelere kullanarak onlara sembolik anlamlar yüklemiş ve mitolojik etkiler oluşturmuştur. Sanatçı, Kavramsal Sanat ve Fluxus hareketinin en bilinen isimlerinden biridir. Joseph Beuys, sanatı devrim niteliğindeki toplumsal dönüşüm için bir araç olarak görmüştür. Sanatçı, savaştan sonraki dönemde avangart heykel kavramını daha da genişletmiştir. Genellikle Fluxus hareketiyle tanınan Beuys, "sosyal heykel" olarak adlandırdığı kavrama yoğunlaşarak, izleyicilerini ve çevresindekileri yeni yollarla etkilemiştir (Artsy, 2023).

Resim 9: Joseph Beuys, The Pack (das Rudel), 1969

Beuys, *The Pack* adlı çalışması, 1961 yılında üretilmiş bir Volkswagen otobüsünden oluşmaktadır ve bagaj kapağı açıkken, 20 ahşap kızak, her biri yağ, rulo haline getirilmiş keçe battaniye, ip, el feneri ve deri kemer ile donatılmıştır, yerleştirme ise bir sürü şeklinde yapılmıştır. Sürüş yönünün tersine yerleştirilmiş olan kızaklar sanki eğik bir otoportreymiş izlenimi verilmiştir. Beuys'un, İkinci Dünya Savaşı sırasında göçebe Tatarlar tarafından yazılan şifa masalını bu kadar yakından temsil eden tek işidir. Volkswagen otobüsüne bağlı, savaş karşıtı gösterilerin, uluslararası toplumsal karışıklığın ve altta yatan küresel nükleer Soğuk Savaş dehşetinin tüm çağının kesin bir işareti yirmi kızak, her biri Beuys'un belirlenmemiş veya beklenmedik bir hayatta kalmak için gerekli gördüğü şeylerle donatılmıştır. İnsan veya doğal afet, sanatçı eserlerinde sıklıkla bu iki kavram üzerinde durmaktadır. Beuys'un aslında bu esrinde vermeye çalıştığı, kızaklar ilk bakışta görüldüğü gibi otobüs tarafından çekilmeden otobüsten iniyor olması ve her kızığın bağımsız ve bilinçli bir varlık olduğunu, burada

kurtarılmaya ihtiyacı olan diğerlerini bulmak için vahşi doğaya bırakıldığını veya yeni bir doğumun göstergesini işaret etmektedir (Artsy, 2023).

Resim 10: Joseph Beuys, 7000 Oaks, 1982

Resim 11: Joseph Beuys, 7000 Oaks, 1982

Beuys bu çalışmasında, *7000 Oaks*'ın temelde zamana dayalı veya çevrecilik ve eko-kentleşme diyebileceğimiz "süreç" çalışmasıdır. Beuys, Almanya'nın küçük, tarihi Kassel kentine birkaç yıl boyunca, gönüllülerin yardımıyla gerçekleştirilen, 7000 ağaç dikmiş ve her meşe ağacına bir bazalt taşı eşlik etmiştir. Beuys'un şehrin sosyal alanlarını, diğerlerinin yanı sıra ekonomik, politik ve kültürel, fiziksel, ruhsal ve mecazi olarak değiştirmeye yönelik ortak çabası, sonunda topluluk çapında bir "sosyal heykel" terminolojisi olarak adlandırdığı bir üretdir. *7000 Oaks*, 1982'de, her beş yılda bir (1955'ten beri) Kassel'de konuk bir küratör tarafından düzenlenen uluslararası modern ve çağdaş sanat sergisi "Documenta 7"de bu süreç başlatılmıştır. Beuys'un kendi ekolojik "olayları", Beuys'un ölümünden sonra tam bir yıl boyunca başkaları tarafından sürdürüldükten sonra, beş yıl sonra, "Documenta 8"de resmi olarak sona ermiştir. Sanatçı eserlerinde bireysel sağaltımla birlikte toplumsal süreçlere de değinmiş, sanat aracılığı ile savaş sonrası çöküntüyü sağaltmaya yönelmiş ve toplumun güçlenmesine kaynak olmuştur (AWA Trees, 2019).

SONUÇ

Yaşam serüveni bireyler için farklı anlamları ve değerleri ifade eden bir yolculuktur. Bu süreç kişiye özel olmakla birlikte tüm insanlığı ortak bir paydada buluşturan kolektif duygularla da şekillenmektedir. İnsanın en temel varoluş problemlerinden biri kendi "otantik ben"ine ulaşabilmektir. Bu arayış insanın en temel korku ve kaygıları ile yüzleşerek özgürleşmesini beraberinde getirebilir. Özgürleşen bireylerin "otantik ben"leri ile daha kolay temas kurabildikleri görülmektedir.

Sanat kendi içerisinde geçmişin izlerini barındırır. Bir sanatçı üretim yaparken mutlaka geçmişinden etkilenir; tabi bu kendi içerisinde yaşadığı toplumun da geçmişidir. Fakat sanat şimdidedir, yani geçmişle şimdi aynı anda sentezlenir. Artık ne geçmiş tam odur nede şimdi yalın bir

andan ibarettir. Bu noktada üretimi yapan kişi geçmişle bağına giderken süzgeçten geçen anılar şimdinin sürecinde sağaltılabilir. Olayın yaşanıldığı andaki bizle şu andaki biz arasında fark vardır. Zaman yeni deneyimleri belleğimize katmıştır, onun içindir ki geçmişte yaşanan olayın algısı artık bizde aynı yaşanmaz. Sanatçı veya sanat terapisi yoluyla üretim yapan kişi kendinde var olanı dışarı çıkartma çabasıyla kendi ile yüzleşme şansını yakalar ve süreç kontrollü bir şekilde ilerlediği zaman sağaltım süreci kendiliğinden başlamış olur.

Sanatın terapötik gücünü ifade etmek üzere hazırlanan bu çalışma, insanlığın sanat üretimlerinin ruhsal sağaltıma katkı sağlayabildiğini aktarmayı hedeflemiştir. Sanat sayesinde erişilen bu ruhsal deneyim bireysel olduğu kadar toplumsal bir dönüşüme de katkı sunmaktadır. Toplumda kolektif bellek oluşumuna önemli bir yeri olan sanat, kültürel bağları da bu sağaltım etkisiyle güçlendirebilmektedir.

Sonuç olarak deneyimlerini sanatla harmanlayarak dışarı vurabilen bireyin, terapinin sağlayabileceği sağaltım etkisini farklı açılardan, bireysel olarak sanat aracılığı ile deneyimleyebildiğini görebilmekteyiz. Sanatın bu sağaltıcı gücü zaman içinde birey ve toplumların ihtiyaçlarına göre de değişip farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar S. S. ve Düzakın C. S. (2017), "Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?" Nobel Akademi Yayıncılık.

Alonso, L. P. (2015, 13 Aralık). *Altamira*, World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/Altamira/>, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023).

AWA Trees (2019, 12 Haziran). *Joseph Beuys: The art of arboriculture*. <https://www.awatrees.com/2019/12/06/joseph-beuys-the-art-of-arboriculture/>, (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2023).

Artsy (2023). *The Pack (das Rudel), 1969*. <https://www.artsy.net/artwork/joseph-beuys-the-pack-das-rudel>, (Erişim Tarihi:16 Mayıs 2023).

Burnett, R. (2012), "İmgeler Nasıl Düşünür?" Metis Yayınları.

C.A. Malchiodi, (1895-1977), "The Art Therapy Sourcebook", Adrian Hill.

CFile Foundation. (2016, 02 Şubat). Exhibition | "The Riverbed," Yoko Ono's conceptual show in white, builds community. <https://cfileonline.org/exhibition-the-riverbed-yoko-onos-conceptual-show-in-white-contemporary-ceramics/> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2023)

Davis, K., (2017, 18 Nisan). *Yayoi Kusama artist overview and analysis*. The art story, <https://www.theartstory.org/artist/kusama-yayoi/>, (Erişim Tarihi: 18 Mart 2023).

Delany, M. (2013, 22 Mayıs). *Céleste Boursier-Mougenot clinamen*. NGV. <https://www.ngv.vic.gov.au/exhibition/celeste-boursier-mougenot/>, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2023).

Demir, V. (2017), "Dışavurumcu Sanat Terapisinin Psikolojik Belirtiler ile Bilişsel İşlevlere Etkisi". *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 7/13, s. 575-598.

Eliade, M. (2017), "İmgeler ve Simgeler", Doğubatı Yayınları.

Fiesel, L. (2016, 25 Mart). *Yoko Ono artist overview and analysis*. The art story. <https://www.theartstory.org/artist/ono-yoko/> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2023).

Filiz, Ş, (2016), "Sanat Terapisinin Felsefi Boyutları", *Mediterranean Journal of Humanities*.

Göktepe K. A. (2015), "Sanat Terapi". İstanbul: Nesil Yayınevi.

Henderson, D.A. and S.T. Gladding (1998), "The Creative Arts In Counseling: A Multicultural Perspective". *The Arts in Psychotherapy*.

Karahan, S., (2006), "Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

May, R. (2016), "Yaratma Cesareti", İstanbul: Metis Yayıncılık.

Tunalı. İ. (1983), "Grek Estetik", Remzi Kitabevi.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Resim 1: <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-11600/altamira-magaras/>, (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2023)

Resim 2: <https://www.tulomsas.com.tr/puantiyeli-obsesif-sanatci-yayoi-kusamanin-hayati-ve-eserleri/> (Erişim Tarihi: 4 Haziran 2023)

Resim 3: <https://www.gzt.com/arkitekt/sinirli-alanda-sinirsiz-alan-duygusu-sonsuz-aynali-odalar-3565517>, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2023)

Resim 4: <https://paint2et.wordpress.com/2020/06/23/5-6-5-research-on-yoko-ono-cut-piece-1964/>, (Erişim Tarihi:13 Mayıs 2023)

Resim 5: <https://www.imaginepeace.com/archives/21587>, (Erişim Tarihi:18 Mayıs 2023)

Resim 6: <https://canadianart.ca/?agenda=yoko-ono-liberte-conquerante-growing-freedom/>, (Erişim Tarihi:18 Mayıs 2023)

Resim 7: <https://www.paulcoopergallery.com/artists/celeste-boursier-mougenot#tab:thumbnails>, (Erişim Tarihi:25 Mayıs 2023)

Resim 8: <https://www.ngv.vic.gov.au/essay/celeste-boursier-mougenot-clinamen/>, (Erişim Tarihi:25 Mayıs 2023)

Resim 9: <https://www.artsy.net/artwork/joseph-beuys-the-pack-das-rudel>, (Erişim Tarihi:16 Mayıs 2023)

Resim 10: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-7000-oak-trees-ar00745>, (Erişim Tarihi:16 Mayıs 2023)

Resim 11: <https://allartisquiteuseful.wordpress.com/2012/10/02/jospeh-beuys-7000-oaks/> (Erişim Tarihi:16 Mayıs 2023)